

LIBER XXIV.

I. FAUSTUS dixit : « Quid ita , hominem negatis fieri a Deo ? Non quidem nos omnifariam hominem a Deo fieri pernegamus : sed quis , et quando , et quemadmodum fiat , hoc quærimus . Quoniam quidem sunt secundum Apostolum homines duo , quorum alterum quidem interdum exteriorem vocat , plerumque vero terrenum , nonnunquam etiam veterem ; alterum vero interiorem et cœlestem dicit ac novum . Horum ergo uter fiat a Deo , quærimus¹ . Quoniam quidem et nativitatis nostræ tempora duo sunt , unum illud , quo nos irretitos carnalibus vinculis , in lucem hanc natura produxit ; alterum vero , cum veritas nos ex errore conversos , ad se regeneravit initiatos ad fidem . Quod tempus secundæ nativitatis in Evangelio Jesus significans , dicit : « Nisi quis natus fuerit denuo , non potest » videre regnum Dei² . » Quod cum Nicodemus parum intelligens hæsitaret , et qualiter id fieri posset percontarentur , neque enim posse hominem senem in uterum matris introire , et iterum nasci : Jesus ei respondens : « Nisi quis » natus fuerit , inquit , ex aqua et Spiritu sancto , non potest » videre regnum Dei . » Et sequitur , quod nascitur ex carne , caro est ; et quod nascitur de spiritu , spiritus est . Quapropter si et nativitas non ea sola est , qua in corpore gignimur , sed et illa alia qua renascimur spiritu , non minor æque cura est et hoc ipsum quærerere , in quam earum nos

¹ 2 Cor. iv : 1 Cor. xv : Rom. vi , 6 . : Ephes iv : Coloss. iii : Rom. vii , 22 : Ephes. iii , 16 : Id. iv , xiv : Coloss. iii , 10 . — ² Joan. iii , 5 .

faciat Deus . Modus quoque nascendi duplex est , unus ille furoris et intemperantiæ proprius , quo sumus a generatoribus turpiter et per libidinem sati ; aliter vero honestatis et sanctimoniam , quo in Christo Jesu per Spiritum sanctum sub honorum doctrinis disciplinati sumus ad fidem : unde etiam omnis religio , et maxime christiana , ad sacramentum rudes infantes appellat . Quod et ipsum significans Apostolus ait : « Filioli mei quos iterum parturio , donec » formetur Christus in vobis¹ . » Quare jam non quæritur , utrum Deus hominem faciat ; sed quando , et quem , et quemadmodum faciat : nam si cum in utero fingimur , ut fere Gentibus placet et Judæis et ipsis vobis , tunc nos Deus format ad imaginem suam : et veteres nos facit , et per furorem ac libidinem creat , quod haud scio utrum divinitati ejus conveniat . Si vero cum credimus et ad meliorem vitæ convertimur statum , tunc formamur a Deo , ut fere Christo placet et ejus Apostolis et nobis ; profecto et novos nos facit Deus , et honeste facit ac pure : quo quid consentaneum quidve conveniens magis sanctæ ejus est ac venerabili majestati ? Quod si et vos auctoritatem Pauli non spernitis , ex ipso vobis quemnam et quando et quemadmodum Deus hominem faciat , ostendemus . Dicit ad Ephesios : « Ut deponatis secundum priorem conversatio- » nem veterem hominem , qui corrumpitur per desideria » erroris : renovamini autem spiritu mentis vestræ , et in- » duite novum hominem , qui secundum Deum creatus » est in justitia et sanctitate veritatis² . » Vides ergo quando creatur homo ad imaginem Dei , vides hic et hominem ostendi alterum , et nativitatem aliam et alium nascendi modum . Nam cum : « Exuite vos et induite , » dicit , tempus utique credulitatis significat : cum vero hominem novum a Deo creari testatur , tum indicat veterem nec ab ipso

¹ Gal. iv , 19 . — ² Ephes. iv , 22-24 .

esse, nec secundum eum formatum. Et cum prosequitur dicens illum quidem fieri in sanctitate et iustitia et veritate, tunc designat atque demonstrat alterum illum nativitate morem, quem dixi longe dissimilem huic, qui corpora nostra furiosis genitorum complexibus seminavit: quemque etiam ostendit ex Deo non esse, cum illum solum monstravit ex Deo. Nec non et ad Colossenses idipsum denuo dicit: « Expoliate veterem hominem cum actibus » suis, et induite novum, qui renovatur in agnitione Dei » secundum imaginem ejus, qui creavit eum in vobis¹. » Et hinc ergo non solum hominem novum ostendit eum esse, quem Deus faciat, sed quando etiam et quibus modis formetur, edocuit, id est, in agnitione Dei, quo significatur credulitatis tempus. Et adhuc, secundum imaginem, inquit, ejus, qui creavit eum: ut ex hoc liqueat veterem hominem nec imaginem esse Dei, nec ab ipso formatum. Nam et illud quidem quod sequitur, dicens: « Ubi non est masculus et foemina, Judæus et Græcus, » Barbarus et Scytha²: » magis ac magis ostendit nativitate hanc, quæ nos mares fecit ac foeminas, Græcos et Judæos, Scythas et Barbaros, non eam esse in qua Deus operatur, cum hominem format; sed illam, quæ nos omni exutos nationum varietate sexusque et conditionis unum reddit, ad instar ejus qui unus est, id est, Christus: sicut idem rursus Apostolus dicit: « Quotquot in Christo baptizati sunt, Christum induerunt: non est Judæus neque » Græcus, non est masculus neque foemina, non est servus et liber, sed omnes in Christo unum sunt³. » Ergo tunc fit homo a Deo, cum fit unus ex multis, non cum ex uno divisus est in multa. Divisit autem nos primus ortus, id est, corporalis; secundus adunat, intelligibilis ac divinus: eoque rectissime nos hunc quidem corporis naturæ

¹ Coloss. iii, 9. — ² Ibid. ii. — ³ Gal. iii, 27.

ascribendum putavimus, illum vero supernæ majestati. Quapropter idem rursus Apostolus ad Corinthios dicit: « In Christo Jesu per Evangelium ego vos genui¹. » Et ad Galatas de semetipso: « Cum placuit ei, qui me se » gregavit de utero matris meæ, ut revelaret Filium suum » in me, ut eum annuntiarem in Gentes, continuo non » acquievi carni et sanguini². » Vides ergo ubique eum in hac altera nativitate nostra, spiritali duntaxat, asseverantem nos a Deo formari; non in priore illa obscena ac propudiosa, quæ nos nihilo præstantius neque mundius animalibus cæteris in utero materno et concepit et formavit et genuit. Qua de re animadvertere si volueritis invenietis hac in parte nos non tam professione a vobis distare, quam intellectu. Si quidem vobis placuerit hoc veteri et exteriori homini ac terreno tribuere, ut sit a Deo formatus; nos vero contra coelesti hoc dederimus, et interiori ac novo homini deferamus: neque id temere aut præsumptive, sed a Christo discentes, et ejus Apostolis, qui primi eadem in mundo docuisse monstrantur. »

II. Augustinus respondit: Paulus quidem apostolus interiorem hominem in spiritu mentis, exteriorem vero in corpore atque ista mortali vita vult intelligi: non tamen utrumque horum simul duos homines eum dixisse aliquando in ejus litteris legitur; sed unum, quem totum Deus fecerit, id est, et id quod interius est, et id quod exterius est: sed eum ad imaginem suam non fecit, nisi secundum id quod interius est, non solum incorporeum, verumetiam rationale, quod pecoribus non inest. Non itaque unum hominem fecit ad imaginem suam, et alterum fecit non ad imaginem suam: sed quia hoc utrumque interius et exterius simul unus homo est, hunc unum hominem ad imaginem suam fecit; non secundum id quod

¹ I. Cor. iv, 15. — ² Gal. i, 15.

habet corpus corporalemque vitam; sed secundum id quod habet rationalem mentem, qua cognoscat Deum, et omnibus irrationabilibus eadem rationis excellentia præponatur. Sed illud interius concedit Faustus a Deo fieri: « Cum renovatur, inquit, in agnitione Dei secundum imaginem ejus qui creavit eum. » Hanc apostolicam plane agnosco sententiam: quare ipse alteram non agnoscit? Deus posuit membra, singulum quodque eorum in corpore prout voluit¹. Ecce Deus etiam exterioris hominis effector ab eodem Apostolo prædicatur: quare inde eligit quod pro se putat, et tacet aut respuit quod Manichæi fabulas amputat? Item cum de terreno et cœlesti homine dissereret idem Paulus, inter mortalem immortalẽque discernens, inter id quod in Adam sumus, et illud in Christo erimus, ex ipsa Lege, ex ipso libro et ex ipso loco adhibuit terreni, id est, animalis corporis testimonium, ubi scriptum est, quod Deus etiam terrenum hominem fecit². Nam cum ageret quomodo resurgent mortui, et quo corpore venient, cum dedisset similitudinem de seminibus frumentorum, quod nuda grana seminentur, et Deus illis det corpus quomodo voluerit, unicuique seminum proprium corpus: ubi nihilominus Manichæi evertit errorem, qui et grana et herbas et omnes radices ac fructes gentem tenebrarum dicit creare, non Deum; et in eis formis atque generibus rerum Deum potius credit alligari, quam horum aliquid operari: cum ergo contra Manichæi sacrilegam vanitatem etiam ista dixisset, venit ad carniũ differentias: « Non omnis, inquit, caro eadem caro³: » inde ad corporum cœlestium atque terrestrium, inde ad mutationem corporis nostri qua fieri possit spiritale atque cœleste: « Seminatur, inquit, in contumelia, » surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in vir-

¹ 1 Cor. xii, 18. — ² Id. xv, 45. — ³ Ibid. 49.

» tute: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. » Atque inde volens ostendere originem corporis animalis: « Si est, inquit, corpus animale, est et spiritale, sicut » scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam » viventem¹. » Hoc autem in Genesi scriptum est, ubi narratur, quomodo Deus hominem fecerit, et corpus quod de terra formaverat animaverit². Veterem autem hominem nihil aliud Apostolus quam vitam veterem dicit, quæ in peccato est, in quo secundum Adam vivitur: de quo dicit: « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, » et per peccatum mors: et ita in omnes homines pertransivit, in quo omnes peccaverunt³. » Ergo totus ille homo, id est, et interiore et exteriori sui parte, inveteravit propter peccatum, et pœnæ mortalitatis addictus est: renovatur autem nunc secundum interiorem hominem, ubi secundum sui Creatoris imaginem reformatur, exuens se injustitiam, hoc est, veterem hominem; et induens justitiam, hoc est, novum hominem. Tunc autem cum resurget corpus spiritale, quod seminatur animale, etiam exterior percipiet cœlestis habitudinis dignitatem: ut totum quod creatum est, recreetur; et totum quod factum est reficiatur, illo recreante qui creavit, et reficiente qui fecit. Quod breviter explicat, ubi ait: « Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus » autem vita est propter justitiam. Si autem Spiritus ejus » qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in vobis, qui » suscitavit Christum a mortuis vivificabit et mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis⁴. » Nam quis catholica veritate instructus ignorat, secundum corpus esse alios homines masculos, alios foeminas, non secundum spiritum mentis, in quo renovamur secundum imaginem Dei? Verumtamen quia utrumque Deus fecit,

¹ 1 Cor. xii, 43-45. — ² Gen. ii, 7. — ³ Rom. v, 12. — ⁴ Id. viii, 10.

rursum idem Apostolus testis est, ubi dicit: « Neque mulier sine viro, neque vir sine muliere in Domino: sicut enim mulier ex viro, ita et vir per mulierem, omnia autem ex Deo¹. » Quid ad hæc dicit inepta fallacia hominum alienatorum a vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis eorum, nisi, In Apostolicis litteris quod volumus verum est, quod nolumus falsum est? Sic delirant Manichæi: sed respiscant, et non sint Manichæi. A quibus si quæritur, (quoniam interiorem hominem renovari ad imaginem Dei fatentur, et hoc testimonium ultro etiam proferunt: tunc autem dicit Faustus, quod Deus faciat hominem, quando interior in Dei agnitione renovatur:) utrum eum ipse fecerit qui reficit, ipse condiderit qui renovat: respondebunt: Ipse. Cui responsioni eorum, si adjiciamus, quærentes quando eum formaverit, quem nunc reformat: quærent ubi se abscondant, ne fabulæ suæ dedecus aperire cogantur. Neque enim dicunt a Deo formatum vel conditum vel institutum, sed de substantia ejus partem prorsus ejus adversus hostes missam: nec peccato inveteratum, sed necessitate captivatum et deformatum ab inimicis, et cætera quæ jam tædet dicere. Ibi enim et primum hominem commemorant, non quem dicit Apostolus de terra terrenum², sed nescio quem suum proprium ex arca mendaciorum prosilientem: de quo Faustus tacet omnino, cum de homine sibi proposuerit quæstionem; timens ne aliquo modo eis, contra quos disputat, innotescat.

¹ 1 Cor. xi. 11. — ² Id. xv. 47.

LIBER XXV.

I. FAUSTUS dixit: « Deus finem habet, aut infinitus est? Si oratio vestra non fallit, quæ dicit: « Deus Abraham, » et Deus Isaac, et Deus Jacob², » habet finem Deus: nisi forte alter est hic de quo perrogas, et alter quem oratis: alioquin circumcisionis terminus, qui Abraham et Isaac et Jacob a gentium cæterarum societate designat³, etiam Dei ipsius circa eos terminat potestatem. Cujus autem finita potestas est, et ipse non caret fine. Denique ne antiquorum quidem hac oratione mentionem facitis, qui ante Abraham fuerunt; Enoch dico, et Noë, et Sem, ac reliquos eorum similes¹, quos fuisse quidem justos in præputio non negatis, sed quia iidem circumcisionis insigni carebant, ne ipsorum quidem vultis esse Deum, sed solius Abraham et seminis ejus. Igitur si est unus et infinitus Deus, quid sibi vult hæc invocationis vestræ tam diligens et sollicita cautio, ut non contenti nominasse Deum, adjiciatis et cujus, Abraham scilicet, et Isaac et Jacob: tanquam in turba aliqua deorum erratura aut naufragium passura vestra oratione, nisi ad signum naviget Abraham? Et hunc quidem certa de causa Judæos orare haud absurdum est, utpote circumcisos; sic enim circumcisionis se invocare designant Deum, propter deos præputii: vos vero cur hoc ipsum faciatis, parum intelligo; cum minime geratis signum quod habuerit Abraham, cujus vos invocatis Deum. Vere enim, quod intelligi datur, cogni-

¹ Exod. iii. 15. — ² Gen. xvi. 31. — ³ Id. v. 21, 29 et 31.